

II. EDUKOLOGIJA

LIETUVOS SUAUGUSIŲJŲ UGDYMO SISTEMOS YPATUMAI

Dr. Rita Aleknaitė-Bieliauskienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Edukacinės veiklos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (85) 271 4710
Elektroninis paštas rita.bieliauskiene@mruni.lt

*Pateikta 2009 m. balandžio 15 d.
Parengta spausdinti 2009 m. gegužės 28 d.*

Santrauka

Remiantis teoriniais tyrimais, mokslininkų darbais, statistikos duomenimis straipsnyje pateikiama suaugusiųjų ugdymo (švietimo, mokymo, lavinimo, auklėjimo) sistemos ypatumai Lietuvoje. Šiandien Lietuvoje pergyvenant perėjimą į postindustrinę socialinio-ekonominio šalies vystymosi stadiją, labai skausmingai jaučiamas intelektualinio kapitalo ugdymo, konkurencingumo, kritinio mąstymo problemų aktualumas.

Šiame tyrime neanalizuojami suaugusiųjų edukaciniai procesai aukštosiose mokyklose. Tačiau svarbu pabrėžti tai, kad studijos yra tik pirmasis žingsnis link sąmoningo dinamiško pasaulio pažinimo ir mokymosi visą gyvenimą būtinybės suvokimo. Tyrime siekiama atskleisti *Lifelong Learning* koncepciją, ją įprasminančius Lietuvoje parengtus dokumentus. Reflektuojami juose akcentuoti suaugusiųjų ugdymo Lietuvoje struktūros kūrėjų uždaviniai. Analizuojami Lietuvoje atlikti stambiausi tyrimai, kurie parodo šandienos iššūkius žmogiškojo kapitalo kūrėjams, Lietuvos švietimo strategijoje numatytus pagrindinius mokymosi visą gyvenimą plėtros realizavimo žingsnius. Išryškinti suaugusiųjų ugdymo Lietuvoje sistemos ypatumai.

Siekiant įprasminti prasmingą *mokymosi visą gyvenimą* turinį, pateikiami suaugusiųjų ugdymo tikslai.

Pagrindinės sąvokos – *Lifelong Learning*, intelektualinis kapitalas, inovacinė politika, visuomenė, žmogiškasis kapitalas, Lietuvos švietimo strategija, formalus, neformalus, savaiminio suaugusiųjų mokymo specifika.

Įžanga

Šiandien vis stipriau pergyvenant perėjimą į postindustrinę socialinio-ekonominio šalies vystymosi stadiją, Lietuvoje labai skausmingai jaučiamas intelektualinio kapitalo ugdymo problemos aktualumas. Svarstoma, kaip išlaikyti nacionalinės ekonomikos konkurencingumą. Valstybės dokumentuose deklaruojama ypatinga regionų vystymo svarba, skirtumų tarp miesto ir kaimo mažinimo galimybių paieškos. Kūrybiškumo, kritinio mąstymo, emocinio intelekto ugdymo svarba akcentuojama kuriant mokymo programas.

Ugdyti (mokyti, šviesti, auklėti, lavinti) suaugusiųjų visuomenę – ne utopinė ir ne nauja idėja. Tuo įvairiais laikotarpiais, įvairiuose kraštuose, įvairiose kultūrose rūpinosi valstybė ir darbdaviai. Kiekviena epocha ne tik leido visuomenei gyventi senomis geromis idėjomis, bet ir skatino naujas (Rag-gatt, Edwards, Small, 1996, p. 30).

1999 m. Bolonijoje Europos šalių ministrų pasirašytoje deklaracijoje įtvirtinta XXI a. reikšminga nuostata – Europos Sąjungoje kurti bendrą mokslo erdvę (Bologna Declaration, 1999). Platus aukštųjų mokyklų tinklas privalo palengvinti jaunimo kelią multikultūrinėje visuomenėje, perduoti jam žinias, didinti konkurentabilumą, studijų prieinamumą visoje Europos erdvėje, galimybes mokytis aukštosiose mokyklose savoje tėvynėje. Kiekviena šalis (Lietuva taip pat), remdamasi aukštųjų mokyklų kompetencija ir atsižvelgdama į kultūros, nacionalinių tradicijų, nacionalinių švietimo sistemų patirtį, universitetų įvairovę, įsipareigojo sukurti Europoje patrauklią, „laisvą nuo politinių inkliuzų“ (Farrington, 2005, p. 14) aukštojo mokslo erdvę, teikiančią galimybių liberalioje aplinkoje laisvai mąstyti jaunam ir senjorui.

Tai svarbu pabėžti, nes peržengę 18 metų ribą jaunuoliai jau patenka į suaugusiųjų kategoriją. Dalis jų Lietuvoje tęsia studijas įvairaus tipo aukštosiose mokyklose. Suaugęs žmogus Lietuvoje turi galimybių tęsti mokymosi procesą. Organizuojamas formalus, neformalus švietimas, tam tikrą vaidmenį vaidina ir savaiminis švietimas.

Igyvendinant Bolonijoje, Lisabonoje, Kopenhagoje priimtų dokumentų tikslus, Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategiją (2003–2012 m.), buvo parengti dokumentai, kuriuose deklaruojamos prioritetingos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslinių tyrimų plėtros kryptys: didinti užimtumą, pramonės konkurencingumą ir stiprinti šalies intelektualinį potencialą. Minėtini svarbiausieji dokumentai: *Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas*, BPD (LR Vyriausybės patvirtintas 2004 m.), *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nauja redakcija* (LR Seimo priimtas 2003 m.), *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos* (LR Seimo patvirtintos 2003 m.), *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa* (LR Vyriausybės patvirtinta 2005 m.), *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas* (LR švietimo ir mokslo ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministrų patvirtinta 2004 m.), veikia ERASMUS, Leonardo da Vinči, Grundtvigo mobilumo programos.

Atlikti tyrimai, kuriais siekta aiškintis suaugusiųjų mokymo situaciją Lietuvoje. Paminėsime keletą reikšmingiausių. 2004 m. rugsėjyje „Vilmorus“ reprezentatyvios suaugusių gyventojų apklausos rezultatai rodo, kad 21,5 proc. apklaustųjų teigė, jog įgyto išsilavinimo nepakanka, norėtų mokytis toliau, tačiau neturi tam galimybių ir laiko. Išvadose nurodoma, kad 70,5 proc. dirbančiųjų ir 95,9 proc. bedarbių Lietuvoje per paskutinį tų metų pusmetį nesimokė jokiose švietimo institucijose.

2005-siais neformaliojo švietimo būklę ir darbdavių požiūrį į neformalų švietimą tyręs T. Tamošiūnas teigė, kad atlikto tyrimo „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalų suaugusiųjų švietimą“ statistikos duomenys rodo, kad tik „arti ketvirtadalio suaugusiųjų Lietuvos gyventojų nori ir dalyvauja neformaliuose mokymuose tobulindami savo profesinę kvalifikaciją ir atitinkamai penktadalis tai daro savišvietos srityje“ (Tamošiūnas, 2005).

M. Teresevičienės, V. Zuzevičiūtės, R. Kuncaičio, A. Rutkienės atliktas tyrimas „Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla.“ Ataskaitoje ESF/2004/2.4.0-K01-083/SUT-237-04 buvo siekta išsiaiškinti realią neformaliojo švietimo padėtį Lietuvoje, visuomenės ir darbdavių požiūrį į neformalų švietimą, andragogų pasirengimą profesionaliai dirbti. Žinomi ir kiti T. Tamošiūno, A. M. Juozaičio bei kitų mokslininkų atliekami tyrimai.

Mokymosi visą gyvenimą problema Lietuvoje aktuali, kaip ir kiekviena ją atspindinti mokslinė publikacija. Ši koncepcija analizuojama per mažai. Nediskutuojamas teorinis jos pagrindimas, mokslininkai mažai reflektuoja Statistikos departamentu skelbiamus išsamius statistikos duomenis. Daugiau dėmesio mokslininkai galėtų atkreipti į suaugusiųjų mokymą organizuojančių centrų ir kitų darinių veiklą.

Ne vienas tyrimas rodo, jog Lietuvos visuomenėje vyrauja tendencija galvoti, kad tobulėti, mokytis aktualu tik jauniems žmonėms, kad suaugusiojo mokymasis susijęs su išlikimu darbo rinkoje, ir tai yra jos politikos dalis. Todėl šiame straipsnyje aktualu buvo apžvelgti platesnės nei tik mokymas, bet suaugusiųjų ugdymo sistemos Lietuvoje ypatumus.

Šio tyrimo **tikslas** buvo atskleisti suaugusiųjų ugdymo sistemos Lietuvoje ypatumus.

Tyrimo **objektu** pasirinkta *Lifelong Learning* teorinės įžvalgos ir suaugusiųjų mokymo Lietuvoje sistema.

Formulavome šiuos **uždavinius**: įvertinant naują situaciją pasaulyje, atskleisti šiandienos iššūkius žmogiškojo kapitalo kūrėjams; atskleisti Lietuvos švietimo strategijoje numatytus pagrindinius mokymo(si) visą gyvenimą uždavinius; pateikti formalaus suaugusiųjų mokymo organizavimo Lietuvoje aprėptis.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, dokumentų, statistinė analizė.

Tyrimas atliktas analizuojant Europos ir Lietuvos įstatymų bazę, mokslinę literatūrą, švietimo institucijų dokumentus, reglamentus, suaugusiųjų mokymo centrų oficialiai skelbiamą statistiką, fiksuotus Statistikos departamento davinius.

1. Situacija pasaulyje ir iššūkiai žmogiškojo kapitalo kūrėjams

XXI a. paradoksai pasaulyje suformavo naujus iššūkius žmogui. Įtakos jo mentalitetui, dvasinei pusiausvyrai padarė Antrojo pasaulinio karo palikimas, šiandien esantys nauji neramūs židiniai, politinės sistemos kaita, vis dar realiai egzistuojanti *neturo ekonomika*. Žmogus geba kurti naujas technologijas, ieško gyvybės kosmose, ypatingi medikų pasiekimai gelbsti žmogaus gyvybę. Tačiau visuomenėi įtakos turi ir probleminės sritys. Matome aktyviai veikiančią brutalią, dažnai dorovinę, estetinę sąmonę prarandantį žmogų. Jis suvokiamas kaip atvira sistema. Todėl asmenybė mokslininkus domina ir kaip biologinis darinys, ir kaip save įprasminantis sociumo objektas bei subjektas.

Daugelis mokslininkų, visuomenės veikėjų akcentuoja, kad XXI a. sociumo kontekstas išryškino būtinybę suformuluoti *gyventojų kokybės gerinimo* problemą. Žmogaus sveikata, emocinio intelekto, estetiinių pagavų, mąstymo stimulai tampa būtinu pozityvios suaugusiųjų veiklos, savasties tobulinimo pagrindu (Jarvis, 1990; Tuijnman, 1996 ir kt.).

Dėmesys suaugusiam piliečiui Europoje matomas nuo seno. Paminėsime nors kelis akcentus. *Adress to the National assembly* poreikis mokyti suaugusiuosius fiksuotas dar 1792-aisiais. XIX a. buvo ypač svarbi techninių darbuotojų rengimo problema. XX a., tarpukaryje, pabrėžiama besikuriančiai pramonei aktualus mechanikų, kitokių specialistų, amatininkų rengimo poreikis. Steigiamos suaugusiųjų mokyklos (Claxton, 1839; Higham, 1947 ir kt.). Net Lietuvoje trečiajame, ketvirtajame dešimtmėčiuose ypač daug dėmesio skirta amatininkų rengimui: pradėjo veikti suaugusiųjų mokyklos, kursai, plėtojama edukacinė Darbo rūmų veikla, inicijuojamos aukštos kategorijos amatininkų – būsimų pedagogų studijos užsienio mokyklose.

Dėmesys į suaugusiųjų mokymą vėl atkreiptas XX a. šeštojo dešimtmečio viduryje. Naujos socialinės sąlygos paskatino P. Lengrandą UNESCO sesijose kelti suaugusios visuomenės problemas. 1970-aisiais jis parengė „*An introduction to lifelong learning education*“. Septintojo dešimtmečio pabaigoje UNESCO šią idėją įtvirtino mokymosi visą gyvenimą programos pavidalu. *Lifelong Learning* (LLL) tapo konceptuali suaugusiųjų mokymo principu.

Išsivysčiusių Europos Sąjungos šalių strategijoje, kuri patvirtinta Lisabonoje 2000 m., buvo numatytas uždavinys: iki 2010 m. sukurti dinamiškiausią ir konkurencingiausią ekonomiką, kurios pagrindas turi būti žinios. Šiandien, sudėtingu pasauliui laikotarpiu galime įsitikinti, kad tai yra tikrai nuolat evoliucionuojantis procesas.

Apie 1990-uosius metus Skandinavijoje buvo didelis nedarbas, smuko visuomenės gerovė. Buvo aišku, kad gamybos įmonėms reikėjo daug geriau išsilavinusių žmonių: ne tik *mokančių* kažką konkrečiau atlikti, bet ir gebančių kažką nauja *sukurti, patobulinti*. Politinė valia tuojau buvo sukurtos, skirtingo amžiaus grupėms pritaikytos, įvairiomis formomis įdiegiamos mokymo, platesnės aprėpties – ugdymo programos. Tyrimai, aukštojo mokslo ir kitos institucijos, vystančios regioninę ir nacionalinę politiką, tapo svarbiais politiniais instrumentais (New trends in higher education, 1996).

Jau prieš keletą dešimtmečių JAV atliktas eksperimentinis tyrimas patvirtino, kad labai reikšmingas yra netgi vaikus auginančių motinų išsilavinimas. Vaikams jos gali suteikti daug aukštesnę ugdymo kokybę (Tray de, 1972).

Nobelio premijos laureatas Th. W. Schultzas, analizuodamas investavimo į žmones problemas, pabrėžia, kad labai didelė klaida žmogaus lavinimo išlaidas prilyginti šiandieninio *vartojimo* fenomenui. Ekonominė žmogiškojo kapitalo vertė – tiek verslumas, tiek gebėjimai, tiek mokyklinis lavinimas – didėja išaugus naudingo gyvenimo trukmei ir prasmingam poreikiui (Schultz, 1961; 1989).

Pasaulio mokslininkai (J. Mincer, L. A. Sjaastad, Th. W. Schultz, G. S. Becker, F. Knight ir kt.) šiandien pateikia nedviprasmiškas įvairių tyrimų išvadas: kuriant žmogiškąjį kapitalą, švietimas yra ypač svarbus veiksnys. Žinios, tinkamas *jų panaudojimas*, patirties ir žinių sąveika. Nors savaime žinios asmenybės nekuria, tačiau jų, kaip kūrybiškumo stimulo suvokimas, – galingiausias visuomenės pažangos variklis.

Suaugusiųjų švietimo problemos ypač aktyviai pradėtos gvildinti jau artėjant XXI amžiui. 1997 m. Hamburge vykusios Penktosios UNESCO šalių tarptautinės suaugusiųjų švietimo konferencijos metu buvo akcentuojama suaugusiųjų švietimo reikšmė, jis vertinamas kaip investicija į žmogų, kaip esminė tolesnės pasaulio pažangos jėga. Pasaulio švietimo sistemose pradėta ieškoti suaugusiųjų švietimo motyvacijos ir galimybių įteisinti, įprasminti mokymosi visą gyvenimą koncepciją. Mokslininkų darbuose ir tyrimuose išryškėjo svarbiausios suaugusio žmogaus tobulėjimo kryptys: mokyti mokytis, žinias gebėti panaudoti veikiant, išmokyti įvertinti savastį ir sugebėti bendradarbiauti. Šie siekiniai buvo aptariamai, diskutuojami, užfiksuoti Hamburgo deklaracijoje.

1996-ieji Europos Sąjungoje paskelbti „visą gyvenimą trunkančio mokymosi metais“. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos švietimo ministrai sausio mėnesį patvirtino veiklos *šūkis*: „Suteikti galimybių mokytis visą gyvenimą visiems.“ *Educational, Scientific and Cultural Organizations's International on Education for the Twenty-first Century* (Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kul-

tūros organizacijos tarptautinė komisija švietimui XXI amžiuje) pradėjo veikti. 1996-asis *Lifelong Learning* taip pat paskelbė pagrindine savo veiklos koncepcija. 1999 m. Kelne (Vokietija) buvo nutarta kurti geresnes sąlygas, kurios paskatintų visus suaugusiuosius nuolat kelti savo kvalifikaciją.

2000 m. Europos Komisijos priimtas Mokymosi visą gyvenimą memorandumas. Jame buvo patikslinta *Lifelong Learning* sąvoka. Ji įprasminama rengiamuose, įgyvendinamuose tarptautiniuose projektuose. Pvz., YOUTHSTART projekte – *Gemeente Groningen*, kuris pradėtas įgyvendinti 1995 m. lapkričio mėnesį, vienas iš akcentuojamų tikslų – *pastebimai padidinti investicijas į žmogiškuosius išteklius, teikti prioritetą pagrindiniam Europos turtui – žmonėms*.

Reikia pasakyti, kad mokymas(is) dokumentuose ir mokslininkų straipsniuose nėra suprantamas primityviai kaip spontaniškas, kasdieninis procesas. Jis apibrėžiamas keliais esminiais bruožais:

- tai iš anksto apgalvotas, motyvuotas procesas;
- mokymasis, turintis aiškius tikslus, tačiau kuriam nebūdingi tokie konkretūs siekiai, kaip, pavyzdžiui, proto lavinimas;
- besimokantieji tobulina savo asmenį kryptingai atsirinkdami žinias, kurios jiems tarnaus visą gyvenimą (pvz., užsienio kalbos, kompiuterinio raštingumo ir t. t.);
- visą gyvenimą trunkantis mokymasis remiasi įsitikinimu, kad visi žmonės patys geba vadovauti savęs tobulinimo procesui ir supranta jo vertę.

Per pastaruosius du dešimtmečius buvo daug investuojama į šią veiklos sritį. Sukurtos programos, kurios žinomos ženklintos trimis raidėmis: TECs, OCNs, NVOs, LIP, EDPs, EHE, APL, CPD. Ir Lietuvoje rašomi moksliniai straipsniai apie *besimokančias organizacijas, besimokančias įmones, besimokančios visuomenės* problemas. „Besimokanti visuomenė bus tokia, kurioje visi jos piliečiai įgyja aukštos kokybės bendrą išsilavinimą ir tinkamą profesinį rengimą, taip pat darbą (darbus), vertą žmogaus, kuriam dar suteikiama galimybė visą gyvenimą tobulėti. Besimokanti visuomenė derina tobulumą ir teisingumą, suteikia visiems savo piliečiams pakankamai žinių, supratimo, įgūdžių. Tai gali garantuoti ekonominį valstybės klestėjimą, pasiekti ir kitų tikslų. [...] Piliečiai gebės būti kritiškais dialogo dalyviais, aktyviai sieks gerinti visos bendruomenės gyvenimo kokybę, užtikrins socialinę integraciją bei ekonominę šalies sėkmę“ (ESRS, 1994). Mokslininkai pabrėžia, kad besimokanti visuomenė yra tokia, kuri yra persismelkusi mokymosi, tobulėjimo idėja (Ranson, 2000; Carney, 2008 ir kt.), ieško naujų kelių plėtojant *Lifelong Learning* idėją, analizuojant jos įgyvendinimą įvairiose pasaulio šalyse.

2. Pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą uždavinių ypatumai Lietuvos švietimo strategijoje

Stengiantis atskleisti suaugusiųjų ugdymo sistemos Lietuvoje ypatumus, tiriamuoju požymiu pasirinkta pati *Lifelong Learning* koncepcijos traktuotė reglamentuojamuose dokumentuose ir praktikoje. Lietuvoje vykdomos suaugusiųjų mokymo, švietimo, probleminių tyrimų ypatumus pirmiausiai atspindi priimti mūsų valstybės politiką atitinkantys įstatymai, veiklą reglamentuojantys dokumentai.

1993 m. patvirtinta Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistemos koncepcija, 1997 m. – Lietuvos profesinio mokymo įstatymas. Patikslintas profesinio mokymo tikslas – įvairaus amžiaus asmenims suteikti profesiją arba galimybę persikvalifikuoti.

1998 m. Lietuvos Respublikos Seime priimtas *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas*, kuris reglamentavo neformaliojo suaugusiųjų švietimo terminą ir suformulavo šiai švietimo formai aktuales uždavinius.

2003 m. parengta ir patvirtinta *Profesinio orientavimo strategija*, o 2004 m. – jos įgyvendinimo planas. Tais pačiais metais Lietuvoje sukurta *Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos (AIKOS)* programinės įrangos bandomoji versija. Tai išsami, kasdien aktualizuojama Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainė (AIKOS).

2004 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Lietuvos 2004–2006 metų *Bendrajį programavimo dokumentą (BPD)*, pagal kurį Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija administruoja ES struktūrinių fondų lėšas, skirtas įgyvendinti tris dviejų BPD prioritetų priemones:

1 prioritetas. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra. Finansuojama Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) lėšomis.

2 prioritetas. Žmogiškųjų išteklių plėtra. Finansuojama Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis.

2004 m. vasario mėn. Lietuvoje organizuotas tarptautinis seminaras „Neformalaus mokymosi ir savišvietos pripažinimas“. Jame Vidurio Europos valstybių atstovams buvo pristatyti Europos komisijos parengti bendrieji neformalaus mokymosi pripažinimo principai.

Suaugusiųjų mokymo, švietimo problemoms tirti, veiklai koreguoti buvo įkurta specifinių institucijų. Tai Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, Lietuvos viešojo administravimo institutas, Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras ir kt.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1991) pakeitimuose (1998, 2003) įteisintas suaugusiųjų švietimas, reglamentuojamas jo valdymas. Kuriamas bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, neformaliojo mokymo sistema, turinti aprėpti visas švietimo įstaigas, visų tipų mokyklas. Savivaldybės įpareigtos rūpintis neformalaus ugdymo centrais ir kt.. Formuojamos jaunimo ir suaugusiųjų mokyklų bendrosios nuostatos. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumo* svarstymas Lietuvoje davė naują postūmį pergaltoti visą švietimo ir studijų sistemą, susimąstyti, kur mes esame, kur einame, su kokiomis problemomis susiduriame, ką dar reikia padaryti, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas galėtų gauti kokybišką pagrindinį išsilavinimą, kad įvairios mokymo institucijos, neformalūs kursai duotų žmogui tai, ko jam labiausiai reikia gyvenime, kad jis galėtų jaustis kaip orus Europos ir pasaulio pilietis, saugus darbo rinkoje“ (Mokymosi visą gyvenimą memorandumo aptarimo Lietuvoje ataskaita, 2001).

Išanalizavus dokumentus, įvairių institucijų formalią, neformalią suaugusiųjų veiklą, matome specifinius Lietuvoje suvokiamos *Lifelong Learning* koncepcijos ypatumus.

Investicijos į *žmogiškuosius išteklius* remiasi siekiais: suteikti naujus pagrindinius įgūdžius visiems; diegti naujoves į mokymą(si); peržiūrėti, pergaltoti (per)orientavimą ir konsultacijas; priartinti mokymą(si) prie namų.

Žmogiškųjų išteklių tobulinimas suprantamas kaip mokymo skatinimas. Lietuvoje numatoma sudaryti sąlygas vystyti šiuos suaugusiųjų gebėjimus ir mokėjimus: naudotis informacinėmis technologijomis; socialinius gebėjimus; užsienio kalbų; verslumo; technologinės kultūros.

Ypač akcentuojamas poreikis gebėti naudotis informacinėmis technologijomis ir mokėti užsienio kalbų. Tačiau programų dokumentuose vėl pabrėžiama jų mokymosi motyvacija: kadangi šie gebėjimai tiesiogiai susiję su galimybe įsidarbinti (Mokymosi visą gyvenimą memorandumo aptarimo Lietuvoje ataskaita, 2001).

Suaugusiųjų mokymas susietas su darbo rinkos problemomis. Lietuvoje nedarbo lygis 2000 m. buvo 11,5 proc. Darbo rinkos profesiniam mokymui ir konsultavimui įsteigtas Užimtumo fondas, kurio lėšos daugiausiai skiriamos bedarbiams mokytis. Tačiau 2000 m. už šio fondo lėšas buvo apmokyta tik 0,65 proc. darbo jėgos (Lietuvos darbo rinka skaičiais, 2001).

Mokymas buvo remiamas iš Nacionalinio švietimo biudžeto. BVP dalis kilo nuo 5.5 proc. 1996 m. iki 6.54 proc. 1999 m., tačiau 2000 m. vėl krito iki 6 proc. Kaip matome, švietimo dalis BVP nuolat svyruoja apie 6 proc. Tai yra gana aukštas rodiklis.

Įvairiose specialistų diskusijose buvo ieškoma galimybių Lietuvoje didinti paskatas, investicijas į žmogiškuosius išteklius. Išskirsime šiuos **ženklintus prioritetus**: mokesčių politika skatinti darbdavių investicijas į žmones; įdiegti švietimo investicijų persikirstymo pagal piliečių asmeninį indėlį į mokymąsi sistemą (pvz., sukurti valstybinį fondą, kurio lėšos leistų padvigubinti paties asmens investicijas į mokymąsi); skatinti mokymąsi kuriant specialius fondus pirmajai kvalifikacijai įgyti arba suaugusiųsius perkvalifikuoti; parengti valstybinę žmogiškųjų išteklių vystymo strategiją, kurioje akcentuojamas ne tik profesinis mokymas, bet ir bendrasis lavinimas bei aktyvaus pilietiškumo ugdymas; sukurti darbdavių investavimo į žmones gynimo ir draudimo sistemą.

Buvo manoma, kad koncepcijai Lietuvoje įgyvendinti turėtų padėti regioniniai suaugusiųjų švietimo informacijos centrai. 2001 m. birželio 26–27 d. Vilniuje vyko Nacionalinio švietimo forumo konferencija, parengtas veiksmų planas.

Lietuva – pirmoji Europos valstybė, kuri, atsiliepdama į UNESCO paskelbtą programą „Švietimas visiems“, įsteigė *Nacionalinį švietimo forumą*. Buvo akcentuojama, kad **daugiausia dėmesio Lietuvoje reiktų skirti** pirminio profesinio rengimo ir tęstinio mokymo sektoriams. Teigiama (Nacionalinis švietimo forumas), kad tai yra:

politikos sritys, kurioms ES teikia prioritetus; mokymosi visą gyvenimą sritys, kuriose Lietuvos piliečiai gali tobulėti; galimybė pasiekti, kad darbo jėga geriau atitiktų darbo rinkos reikalavimus; žmogiškųjų išteklių plėtros prioritetinę kryptį įkūnijanti veikla, siekianti mažinti nedarbą, gebėjimus prisitaikyti prie pokyčių, skatinanti rengti aukštos kvalifikacijos specialistus, stimuliuojanti socialinę integraciją ir mokymosi visą gyvenimą procesus.

Mokymosi visą gyvenimą memorandumu suformuluoti pagrindiniai **mokymosi visą gyvenimą plėtros uždaviniai**: didinti profesinio rengimo ir tęstinio mokymosi įtaką užimtumo strategijai; didinti mokymosi prieinamumą, ypač tiems, kurie iš švietimo sistemos gavo mažiausiai. Sukurti „antrojo šanso“ galimybes tiems, kurie neįgijo pagrindinio išsilavinimo iki 16 metų; plėtoti švietimo infrastruktūrą, tolydžiai didinant investicijas į institucijų, teikiančių švietimo, profesinio informavimo, orientavimo ir konsultavimo paslaugas, techninės bazės atnaujinimą; gerinti mokymosi visą gyvenimą koordinavimą, tobulinant bendradarbiavimą šioje srityje; gerinti tęstinio mokymosi finansavimą, kurti specialius fondus, į kuriuos įtraukti darbdavius ir darbuotojus; kelti mokymo ir profesinio konsultavimo personalo kvalifikaciją; diferencijuotai plėtoti mokymosi visą gyvenimą regioninę struktūrą atsižvelgiant į socialinius ir ekonominius regionų poreikius; sukurti mokymo kokybės stebėsenos sistemą ir nustatyti mokymo kokybės rodiklius.

Šios Strategijos vykdymą organizuoja ir koordinuoja Švietimo ir mokslo bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Atskiri ir šiuo metu vykdomi projektai akcentuoja būtinybę stiprinti personalo gebėjimus savivaldybių švietimo ir kitose institucijose plėtoti neformalaus suaugusiųjų švietimo paslaugas, bendradarbiaujant mokslininkams ir praktikams kurti naujus jų modelius regionuose.

Tai pažangus Lietuvoje žingsnis, nes tokiu būdu siekiama stiprinti regioninių švietimo ir kitų institucijų socialinės partnerystės gebėjimus. Specialiai suaugusiesiems adaptuoti mokymo moduliai turėtų būti patrauklūs, suteikti besimokantiesiems žinių ir naujų įgūdžių. Tačiau vėl kalbama apie darbo rinkai reikiamų gebėjimų ir kompetencijų problemas.

3. Formalaus, neformalaus ir savaiminio suaugusiųjų mokymo organizavimo Lietuvoje aprėptys

Lietuvoje formuluojamos trys suaugusiųjų švietimo formos: formalusis, neformalusis, savaiminis mokymasis (arba – *savišvieta*).

Formalus suaugusiųjų mokymas(is) valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas procesas, kurio rezultatas – valstybės pripažintas, išsilavinimą liudijantis dokumentas.

Neformalus suaugusiųjų mokymasis – tai asmens ir visuomenės interesus atitinkantis lavinimas(is), kai baigusiam neišduodamas valstybės pripažintamas dokumentas, patvirtinantis tam tikro išsilavinimo arba kvalifikacijos įgijimą. Jo paskirtis – sudaryti sąlygas suaugusiajam tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą išsilavinimą. Jį gali vykdyti visi švietimo teikėjai.

Savaiminis mokymasis (arba – *savišvieta*) – tai natūralus, kiekvieną dieną vykstantis mokymasis per patyrimą. Nebūtinai iš anksto apgalvotas procesas, bet skatinantis siekti pasaulio ir asmenybės pažinimo bei savęs tobulinimo strategijų.

Statistikos departamento 2006 m. atlikto suaugusiųjų (25–64 metų) gyventojų tyrimo duomenimis, per vienerius metus kokiu nors būdu – formaliai, neformaliai ar savarankiškai – mokėsi 55 proc. šalies suaugusiųjų. **Pagal mokymosi formas** jie pasiskirstė:

- formalusis mokymasis – 6 proc.;
- neformalusis mokymasis – 31 proc.;
- savaiminis mokymasis – 45 proc. (sunkiai nusakomi skaičiai).

1992 m. suformuluotoje Lietuvos švietimo koncepcijoje įvardijamos fundamentinės demokratijos ir humanizmo vertybės, kuriomis turėtų būti grindžiami ugdymo tikslai. Žmogaus ugdymo humaniškuumą išryškina kaip „nelygstamą esminį vertingumą, pagarbą jo individualybei; asmens teisę į privatumą ir dvasinio gyvenimo nepriklausomybę; [...] ugdymo procesą, kurio centre ugdytinio asmenybė, reikšmingą ir reikalingą besimokančiam ugdymo turinį; teisę į papildomą ar specialųjį ugdymą esant fiziniam, psichiniam ar sociokultūriniam vystymosi ypatumams ar sąlygoms; bendražmogiškoms vertybėmis pagrįstus humaniškus santykius; žmogaus poreikius atliepiančias švietimo struktūras“ (Lietuvos švietimo koncepcija, 1993, p. 328).

Deja, daugelio koncepcijos ideologinių nuostatų švietimo praktikoje ir skelbiamuose švietimo sistemos reformos nuostatuose jau neberastume. Gal todėl ir *suaugusiųjų* kategorijoje matoma pagrindinė tikslinė grupė žmonių, kuriems mokslas, kvalifikacijos kėlimas, persikvalifikavimas tapo tik būtini egzistencijai darbo rinkoje palaikyti atributai.

Vokietijoje, Italijoje, Danijoje, Liuksemburge, Austrijoje, ypač Suomijoje populiariu mokytis ne tik darbo aplinkoje, bet ir laisvai pasirenkant tobulėjimo centrus. Neformalus ugdymas Švedijoje apima apie 98 proc., Austrijoje – 78 proc., net Portugalijoje iki 10 proc. gyventojų. Daugiausiai mokomasi (eilėskumo tvarka nuo daugiausiai besimokusių) naujųjų technologijų, užsienio kalbų, vadybos, bendravimo su kitomis kultūromis, kompiuterinio raštingumo (Chisholm, Larson, Mossoux, 2004, P. 45–53) ir t. t.

Tyrimai rodo, kad Lietuvos savivaldybių suaugusiųjų mokymo centruose neformalus darbo rinkos mokymai (profesinės kvalifikacijos tobulinimas) labai domina tik 14 proc., užsienio kalbų mokymas – 15 proc., bendroji savišvieta – 11 proc. suaugusiųjų. Sveikatingumo programos visai nedomina net 24 proc. suaugusiųjų. Daugumos nedomina ir pilietinis švietimas. Pažymima ir verslumo ugdymo suinteresuotumo stoka. Manoma, kad versumo žinių stoka Lietuvoje neleidžia išnaudoti smulkaus ir vidutinio verslo kreditavimo galimybių. Dažnas vyresnis gyventojas teigia, kad jis šios sferos nesupranta ir nesugebės prie jos pritapti. Didžiuosiuose miestuose (daugiau negu 190 000 gyventojų) užsienio kalbų mokomasi kelis kartus daugiau žmonių. „Suaugusiųjų švietimas daugumoje rajonų yra plėtos, kai kur reformų stadijoje, tačiau tarp realiai sprendžiamų švietimo problemų savivaldybių veikloje suaugusiųjų švietimui dažnai skiriamas labai menkas dėmesys. [...] Savivaldybių tarybose vyrauja minėtoji si-aura suaugusiųjų švietimo tik kaip bendrojo lavinimo samprata; daliai savivaldybių lygmens atstovų ir

specialistų trūksta kompetencijos, patirties; trūksta motyvacijos mokytis, darbdavių suinteresuotumo ir t. t.“ (Projektas „Suaugusiųjų švietimo plėtra savivaldybėse...“, 2008).

Lietuvos ypatumai – regionuose prasta tarpžinybinė koordinacija, nežinomas suaugusiųjų švietimo, neformalaus mokymosi poreikis, trūksta kompetingų darbuotojų, pedagogų, švietėjų, visos pastangos skiriamos privalomos kvalifikacijos kėlimo patvirtinamam dokumentui gauti.

Lietuvoje suaugusiųjų socialinius gebėjimus ir ypač aktyvią pilietiškumo idėjų sklaidą inicijuoja nevyriausybinės organizacijos. Tai vienas neformalaus, savaiminio mokymo, dažnai remiamo tarptautinių organizacijų, įvairių fondų, šaltinių. Tačiau Lietuvos valdžios institucijų dėmesys šiai problematikai yra dar per mažas. Panašų vaidmenį galėtų vaidinti ir profesinis sąjungos. Tačiau jos visuomenėje veiklios organizacijos statuso netekusios, ir jų veikla Lietuvos suaugusiųjų terpeje nėra rezultatyvi.

Apie 30 proc. mokymo centrų regionuose mano, kad viskas yra gerai, naujovių nenusimato, jos ir nepageidaujamos. Tuo tarpu gyventojai norėtų lankyti Trečiojo amžiaus universitetą, mokytis užsienio kalbų (34,9 proc.), kompiuterinio raštingumo (30 proc.), teisės pagrindų (14,9 proc.), psichologijos (13,3 proc.), projektų rengimo (4,3 proc.), literatūros, meno (2,7 proc.) užsiėmimus (Projektas „Suaugusiųjų švietimo plėtra...“, 2008).

Svarbiausias uždavinys turėtų būti – sužadinti piliečių domėjimąsi *Lifelong Learning* koncepcija, sudaryti sąlygas (ypač regionuose) laiku gauti informaciją. Svarbiausias uždavinys – padėti suaugusiems susikurti savo mokymosi, savišvietos strategiją, suteikti galimybių mąstyti, diskutuoti, teorines žinias susieti su gyvenimškąja praktika. Organizuoti veiklą taip, kad ji skatintų nuolatinį žinių, atradimų, diskusijų, naujų patirčių, savasties suvokimo ir įprasminimo troškimą.

Tyrimo metu **išryškėjo ir kiti Lietuvos suaugusiųjų ugdymo sistemos ypatumai**: nesudarytos sąlygos (ypač regionuose) savaiminio, neformalaus mokymosi procese dalyvauti daug daugiau suaugusiųjų. „Buvo atskleista, kad per vienerius metus Lietuvoje mokėsi apie 6 proc. suaugusiųjų, net 84 proc. nesimokančiųjų neįtė jokio poreikio tobulėti“, – 1997 m. situaciją komentuoja I. Žemaitaitytė (Žemaitaitytė, 2007, p. 131).

Išskirtinas dėmesys skiriamas profesijos mokymui, profesiniam kvalifikacijos kėlimui, perkvalifikavimui, tačiau neskiriamas dėmesys visapusiškam asmenybės ugdymui, auklėjimui, platesniam švietimui, savaiminio mokymosi vertybinei sferai.

Išanalizavus svarbiausius Lietuvoje priimtus dokumentus ir ataskaitos pateikiamą praktinį jų realizavimą, *mokymo(si) visą gyvenimą* turinyje neakcentuojama kryptingo, reikšmingomis vertybėmis grindžiamo savaiminio suaugusiųjų mokymosi reikšmė, būdai, **šie asmenybės ugdymui svarbūs tikslai**: asmens, individo psichofiziologinis tobulėjimas; socialinis piliečio (pilietinė sąmonė, komunikavimas, pasaulio pažinimas, tautinio mentaliteto puoselėjimas, tarpkultūrinio konteksto vertinimas ir kt.) brandimas; intelekto lavinimas (naujos žinios, kritinis mąstymas, kūrybingumo ugdymas, etinė sąvimonė, individualybės, gebėjimų puoselėjimas); emocinio intelektu puoselėjimas (estetinė sąmonė, meniniai gebėjimai), savimonės, savasties analizė ir savo asmenybės strategijos kūrimas bei įprasminimas.

Formalus suaugusiųjų mokymas Lietuvoje galimas: suaugusiųjų vidurinėje mokykloje (dieninis, vakarinis sk.), jaunimo mokykloje (dieninis, vakarinis sk.), mokymasis profesinio rengimo centruose (pagal 5 lygius), mokymasis darbo rinkos mokymo centruose (vakarinis), stacionariose kolegijų studijose, universitetų vakarinėse studijose, universitetų neakivaizdinėse studijose, technologijos ir verslo mokyklose (dieninis, vakarinis), žemės ūkio mokyklose (dieninis). Galima mokytis pagal specifines modulinio, tęstinio mokymo programas, nuotoliniu būdu.

1992 m. šalyje įsteigtos pirmosios jaunimo mokyklos. 2007 m. duomenimis, veikia 21 jaunimo mokykla. Per 15 jaunimo mokyklos gyvavimo metų 7 383 mokiniai baigė pagrindinio ugdymo programą, 5 905 mokiniai įgijo pagrindinį išsilavinimą.

Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, 2006–2007 m. m. 18 savivaldybių veikė 21 jaunimo mokykla. Jose mokėsi 1794 mokiniai (0,3 proc. visų bendrojo lavinimo mokyklas lankančių mokinių).

1 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklos ir mokiniai jose (mokslo metų pradžioje)

	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2005–2006	2006–2007	2007–2008
Valstybinės ir nevalstybinės bendrojo lavinimo mokyklos				Studentų skaičius		
Suaugusiųjų mokyklos	30	30	31	13 361	12 393	11 931
Jaunimo mokyklos	23	21	21	1 850	1 794	1 795

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. *Švietimas 2007*, Vilnius, 2008, p. 5.

Valstybinėse ir savivaldybių jaunimo mokyklose 2005–2006 m. m. daugiausia mokėsi 16-mečių (28,7 proc.), 17-mečių (23,0 proc.) ir 15-mečių (19,8 proc.). Tai reiškia, kad suaugusiųjų (vyresnių kaip 18 m.) buvo mažiausia. Nagrinėjama, kodėl mokiniai nebaigė mokyklos laiku, kodėl atsilikusiųjų nuo bendraamžių skaičius didėja.

2 lentelė. Suaugusiųjų mokyklų mokiniai pagal klases (mokslo metų pradžioje)

	2005–2006	2006–2007	2007–2008
Iš viso mokinių (iš jų)	13 361	12 393	11 931
1–4 klasės	14	27	33
5–9 klasės	1 534	1 459	1 530
10 klasė	1 789	1 520	1 592
11 klasė	5 342	4 080	4 274
12 klasė	4 455	5 295	4 471
išlyginamoji klasė	227	12	31

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Švietimas 2007, Vilnius, 2008, p. 58.

Mokiniams, nutraukusiems mokslą ar nesimokantiems kai kurių dalykų, bet siekiantiems pagrindinio ar vidurinio išsimokslinimo. 2-je lentelėje atsispindi švietimo reformos problemos: suaugusiųjų beraštystės didėjimas, matyti daugėjančių pradinį mokyklos kursą besimokančių suaugusiųjų.

3 lentelė. Mokinių laidos bendrojo lavinimo mokyklose

	2006	2007
Įgijo pagrindinį išsimokslinimą (suaugusiųjų mokyklose)	1 144	1 012
Įgijo vidurinį išsimokslinimą (suaugusiųjų mokyklose)	2 963	3 536

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Švietimas 2007, Vilnius, 2008, p. 61.

Profesijos pasirinkimas akivaizdus iki 23 metų. Tačiau pastebime ir persikvalifikavimo tendenciją bei suaugusiųjų aiškų poreikį įsigyti profesiją sulaukus 26 metų (4 lentelė).

4 lentelė. Profesinių mokyklų mokiniai pagal amžių (metų pabaigoje)

	2006	2007
19 metų amžiaus	10 851	9 622
20 metų amžiaus	6 059	5 769
21 metų amžiaus	2 290	2 678
22 metų amžiaus	1 173	1 244
23 metų amžiaus	677	734
24 metų amžiaus	420	462
25 metų amžiaus	316	336
26 metų ir vyresni	3 094	3 452

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Švietimas 2007, Vilnius, 2008, p. 68.

Įdomu, kad tuo žmogaus amžiaus laikotarpiu, kai būtina domėtis profesijos tobulinimu, jos mokosi mažiausiai. Matyt, dalis jaunų žmonių tik tuomet formuoja motyvaciją kryptingai mokytis. Tai vėl akstinas pasidomėti, kodėl motyvacija mokytis neišugdoma laiku.

5 lentelė. Kolegijų studentai pagal amžių

	2006	2007
19 metų amžiaus	7 685	8 062
20 metų amžiaus	9 619	10 464
21 metų amžiaus	8 595	9 825
22 metų amžiaus	5 202	6 312
23 metų amžiaus	3 171	3 816
24 metų amžiaus	2 299	2 600
...		
30–34 metų amžiaus	4 913	4 824
35–39 metų amžiaus	3 375	3 334
40 metų ir vyresni	2 759	2 768

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Švietimas 2007, Vilnius, 2008, p. 76.

Motyvuoti suaugusieji pradeda studijuoti kolegijose netgi turėdami 40 metų.

2007 m. šalyje veikė keturiolika Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos reguliavimo sferoje esančių **darbo rinkos mokymo centrų**. Kasmet šiuose mokymo centruose mokosi apie 27 tūkst. asmenų. Lietuvoje darbo rinkos profesinio mokymo priežiūrą vykdo Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2004–2005 m. matyti norinčių mokytis suaugusiųjų skaičiaus mažėjimas. Tačiau nuo 2006 metų domėjimasis mokymosi galimybėmis vėl ėmė augti. Vienas centras kasmet išleidžia apie 4 000 absolventų.

Didžiuosiuose miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje, Utenoje veikia **7 teritorines darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybas**. Atstovai yra Ignalinoje, Naujojoje Akmenėje ir Tauragėje. Tai didžiausia organizacijų sistema, aktyviai plėtojanti darbo rinkos profesinį mokymą, informavimą ir konsultavimą.

Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba tvarko Darbo rinkos neformaliojo mokymo programų sąvadą. Siekiant išplėsti mokymosi bei integracijos į darbo rinką galimybes, rengiamos įvairių tipų programos: adaptuotos specifinėms besimokančiųjų grupėms, t. y. ilgalaikiams bedarbiams, asmenims su negalia, romų tautybės asmenims, nuotolinio mokymo, modulinės programos. Pagal mokymo programas, įtrauktas į šį sąvadą, taip pat galima mokytis iš Užimtumo rėmimo fondo lėšų finansuojant Darbo biržai.

6 lentelė. Universitetų studentai pagal amžių

	2006			2007		
	I studijų pakopa	II studijų pakopa	III studijų pakopa	I studijų pakopa	II studijų pakopa	III studijų pakopa
19 metų amžiaus	15 796	2		16 448	1	
20 metų amžiaus	18 729	2		18 412	54	
21 metų amžiaus	18 662	40		19 027	667	
22 metų amžiaus	14 869	2 548		15 567	3 179	3
23 metų amžiaus	7 203	6 816	56	7 144	6 870	89
24 metų amžiaus	4 472	4 515	290	4 443	5 334	364
...						
30–34 metų amžiaus	8 325	2 532	700	7 277	2 548	705
35–39 metų amžiaus						
40 metų ir vyresni	5 993	1 414	234	5 284	1 499	230
	4 489	1 343	226	3 896	1 309	241

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Švietimas 2007, Vilnius, 2008, p. 85.

6 lentelėje matome, kad nuo 35 metų akivaizdžiai krenta tolesnio profesinio mokymosi skaičiai. Pagrindinės mokymo programų grupės yra: dailieji amatai, prekyba, buhalterinė apskaita, administra-

vimas, kompiuterio naudojimas, metalo darbai, elektra ir energija, transporto priemonės, cheminiai procesai, maisto produktų gamyba, aprangos ir avalynės gamyba, medienos apdirbimas, žemės ūkis, statyba, viešojo maitinimo, turizmo, grožio paslaugos, verslininkystė, finansų valdymas, ūkinės veiklos analizė, rinkodara, vadyba, animacija, pedagogika, turizmo organizavimas, raštvedyba mokymo programos. Tai valstybės reglamentuotas ir kontroliuojamas profesinis suaugusiųjų mokymas. Darbo rinkos profesinį mokymą vykdo mokymo institucijos, turinčios licencijas mokyti pagal darbo rinkos profesinio mokymo programas, įregistruotas Studijų ir mokymo programų registre. Šiuo metu registre iš viso įregistruotos 406 darbo rinkos profesinio, mokymo centrų. Per palyginti trumpą laiką (iki 1 metų) galima gauti valstybės pripažintą pažymėjimą, kuris liudija apie suteiktą pirmo ar antro lygio profesinę kvalifikaciją arba teisę atlikti konkretų darbą ar funkciją. Siūlomos mokymo programos apima beveik visas ūkio sritis. Pvz., vien Kauno apskrityje veikia trys suaugusiųjų mokymo centrai: Kauno SMC, Kėdainių SMC, Jonavos švietimo centras. Juose 2003\2004 mokslo metais mokėsi 2 688 suaugusiųjų. Pvz., Vilniaus suaugusiųjų mokymo centre mokoma trimis kalbomis. Įgyti pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą galima nuosekliai ir modulinio būdu (reikiamo vieno ar kito dalyko žinios įgyjamos per vienerius metus).

Mokymo(si) formos: stacionarinis, neakivaizdinis, savarankiškas. Papildomai šiame suaugusiųjų mokymo centre siūloma plati skalė pasirenkamųjų dalykų ir neformalaus mokymo kryptių.

Neformalus suaugusiųjų mokymas vyksta organizuojant kursus, konsultacijas, atvirusius mokymus, konsultacijas, projektinį darbą. Tačiau iki šiol svarbi lieka neformalaus mokymosi būdu įgytų kompetencijų akreditavimo problema.

Suaugusiųjų mokymą lemia valstybės politika, piliečių kvalifikacijos stoka, nedarbo prevencija, siekis prisitaikyti besikeičiančioje ekonominėje socialinėje erdvėje. Tačiau neskiriamas dėmesys suaugusio žmogaus asmenybės, piliečio ugdymui.

Suaugusiųjų mokymosi **motyvacija remiasi šiais stimulais**: „antrojo šanso“ galimybė neįgijusiems bendrojo išsilavinimo iki 16 m.; nedarbui nugalėti, išmokti naujų profesijų; siekis gauti naujų žinių ir praktinių įgūdžių profesijos klausimais; visuomenės savikūros, komunikacinių su pasauliu susisiekti gebėjimų didinimas (pvz., kompiuterinis raštingumas); plėtoti tęstinį mokymą(si); kelti mokymo, personalo administravimo kvalifikaciją.

Papildomos suaugusiųjų formalusis mokymas grindžiamas naujomis, aktualiomis žiniomis. Kuriamos naujos programos, rengiami Europos Sąjungos fondų paramai gauti projektai, verslo studijos, mokoma įvairių profesijų.

Išvados

1. Nuo 1993 m. pradėta kurti Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistemos koncepcija, priimta daugelis veiklą reglamentuojančių įstatymų, suformuluoti aktualūs uždaviniai.

2. Lietuvoje suaugusieji mokomi pagal tris švietimo formas. Tai formalusis, neformalusis, savaiminis mokymas(is) (arba – *savišvieta*).

3. Tiek formalus, tiek neformalus mokymas Lietuvoje dažniausiai įprasmina socialinį turinį. Šia kryptimi formuoja savo mokymo programas jaunimo mokyklos, profesinio rengimo centrai, vakarinės ir neakivaizdinės studijos universitetuose, darbo rinkos mokymo centruose, modulinės studijos.

4. Aktuali lieka neišspręsta neformalaus mokymosi būdu įgytų kompetencijų akreditavimo problema.

5. Suaugusiųjų mokymą lemia valstybės politika, darbo rinkos dalyvių kvalifikacijos stoka, nedarbo prevencija, siekis prisitaikyti besikeičiančioje ekonominėje socialinėje erdvėje. Tačiau neskiriamas dėmesys visavertės suaugusio žmogaus asmenybės, kūrybingo, verslaus piliečio ugdymui.

6. Mokymo(si) procese dalyvauja (ypač regionuose) tik iki 30 proc. suaugusiųjų: arba nėra iniciatyvos, poreikio, arba nesudarytos sąlygos, neįprasminama motyvacija. Proceso organizatoriai dažnai net nežino suaugusiųjų poreikio.

7. Regionuose prasta tarpžinybinė koordinacija, trūksta kompetetingų darbuotojų, pedagogų, švietėjų, daugiausiai besimokančiųjų pastangos skiriamos privalomos kvalifikacijos kėlimo dokumentui gauti.

8. Lietuvoje suaugusiųjų socialinius gebėjimus ir ypač aktyvią pilietiškumo idėjų sklaidą inicijuoja ir nevyriausybinės organizacijos.

9. Daugumai suaugusiųjų regionuose (ypač kaimuose) nesudaromos sąlygos dalyvauti savaiminio, neformalaus mokymosi procese.

Dokumentai

1. ESRC (Economic and Social Research Council), Summary of Strategic Priorities and Funding Allocations <http://www.esrcsocietytoday.ac.uk/ESRCInfoCentre/about/delivery_plan/priorities_and_funding/index.aspx>. [žiūrėta 2009-03-15].
2. *Joint declaration of the European Ministers of Education, Bologna Declaration, of 19 June 1999. Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai, Bolonijos-Bergeno laikotarpis*. 1999–2005 m. Vilnius: LT švietimo ir mokslo ministerija, 2005.
3. *Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo*. LR Vyriausybės 2005 m. sausio 24 d. nutarimas Nr. 82.
4. *Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991-2000*. Vilnius: Lietuvos darbo birža, 2001.
5. *Lietuvos gyventojų nuolatinis mokymasis: statistinio tyrimo rezultatai*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005.
6. *Lietuvos gyventojų nuolatinis mokymasis: statistinio tyrimo rezultatai*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2008.
7. *Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas*. Vilnius, 1998-06-30. Nr. VIII-822 <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=60192&p_query=&p_tr2=>. [žiūrėta 2009-03-15].
8. *Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistemos koncepcija*. Vilnius: LR Kultūros ir švietimo ministerija, 1993.
9. *Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas*. 1998.
10. *Lietuvos Respublikos suaugusiųjų švietimo įstatymas*.
11. Lietuvos švietimo koncepcija. *Lietuvos švietimo reformos gairės*. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993.
12. *Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos*. LR Vyriausybės 2003-07-04 nutarimas Nr. IX-1700.
13. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumo aptarimo Lietuvoje ataskaita*. Parengė A. Bėkšta ir Dienys, V. (sud.). Vilnius, 2001. Internetinė prieiga: <http://www.lssa.smm.lt/docs/Memorandumo_ataskaita_2001.doc>. [žiūrėta 2009-03-16].
14. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. <www.euroguidance.lt/getfile.php?id=28>. [žiūrėta 2009-03-16].
15. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. 2008.
16. *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė*. Viešosios politikos ir vadybos institutas. 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf>. [žiūrėta 2009-04-10].
17. *Lietuvos gyventojų nuolatinis mokymasis: statistinio tyrimo rezultatai*. – Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005.
18. *Švietimo gairės (Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012 metais. Projektas)*. Vilnius, 2002. <<http://adamkus.president.lt/pdf/svietimo.gaires.pdf>>. [žiūrėta 2009-03-21].

Literatūra

1. Blažienė, A. K. Europos Sąjungos direktyviniai dokumentai, nagrinėjantys neformalųjį tęstinį suaugusiųjų švietimą. *Santalka. Filologija. Edukologija*. 2008, 16(4): 12–18.
2. Butkienė, G.; Kepalaitė, A. *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai, 1996.
3. Bruzgelevičienė, R. *Lietuvos švietimo kaita. Švietimo reformos darbai tūkstantmečių sandūroje: tendencijos, lūkesčiai*. Švietimo studijos. 6. Vilnius: Švietimo studijų centras, 2001.
4. Bruzgelevičienė, R. *Lietuvos švietimo kūrimas*. 1988–1997. Vilnius: Sapnų sala, 2008.
5. Carney S. Negotiating Policy in an Age of Globalization: Exploring Educational „Policyscapes” in Denmark, Nepal, and China. *Comparative Education Review*. 2008, 53(1): 22–23.
6. Chisholm, L.; Larson, A.; Mossoux, A. F. *Lifelong learning: citizens' views in close-up*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004.
7. Denis, N.; De Tray, *Child Quality and the Demand for Children*, 1972. <<http://www.rand.org/pubs/papers/P4838/>>. [žiūrėta 2009-03-21].
8. Elias, J.E.; Merriam, S. *Philosophical Foundations of Adult Education*. Robert E. Krieger Publishing Co. 1980.
9. Farrington, D. *Legislative Initiatives in the Context of the Bologna Process: a Comparative Perspective*. Papers on Higher Education. Lincoln, D. (ed.) UNESCO, 2005.
10. Goleman, D. *Emocinis intelektas*. Presvika, 2001.
11. Higham, F. *The working man's college*. London: SCM Press, 1947.
12. Hutchins, R.M. *The learning society*. London: Poll Moll Press, 1968.
13. Jarvis, P. *An International Dictionary of Adult and Continuing Education*. London: Routledge, 1990.
14. Juozaitis, A. M. *Švietimo įstatymo projekto įvertinimo mokymosi visą gyvenimą požiūriu komentaras* <http://www.svietimas.lt/tyrimai/juozaitis_koment.pdf>. [žiūrėta 2009-03-20].
15. Juozaitis, A. M.; Vilimienė, R. *Nevyriausybinių organizacijų: nuo aiškios strategijos link efektyvios veiklos*. Vilnius, 2000.
16. Juozaitis, A. M. *Besimokantys suaugusieji*. Pavartymui prieš einant į suaugusiųjų auditoriją. Vilnius, 2005.
17. Knowles, M.S. *Modern Practice of Adult Education*. From Pedagogy to Andragogy. Cambridge Adult Education, 1980.
18. McLaughlin, T. H. *Šiuolaikinė ugdymo filosofija. Demokratiškumas. Vertybės*. [vairovė. Kaunas: Technologija, 1997.

19. Nacionalinis švietimo forumas. <http://www.forumas.smm.lt/kas_mes.html>. [žiūrėta 2009-03-21].
20. New trends in higher education. Reforming higher education in the Nordic countries – studies of change in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. Ingemar Fegerlind, *International Institute for Educational Planning* <<http://www.unesco.org/iiep>>. [žiūrėta 2009-03-21].
21. *Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1997.
22. Oliver, P. *Lifelong and Continuing Education. What Is a Learning Society? Monitoring Change in Education*. Ashgate Publishing Company, Brookfield, 1999.
23. Pukelis, K. *Mokytojų rengimas ir filosofijos studijos*. Kaunas: Versmė, 1998.
24. Raggatt, P.; Edwards, R.; Small, N. *The Learning Society: Challenges and Trends*. London&New York: Open University, 2nd ed., Routledge, 1996.
25. Ranson, S. Recognizing the Pedagogy of Voice in a Learning Community, *Educational Management Administration & Leadership*. 2000, 28(3): 263-279.
26. Schultz, Th.W. Investment in Human Capital. *The American Economic Review*. 1961, 51(1): 1-17.
27. Schultz, Th.W. Investment in Entrepreneurial Ability. *Scandinavian Journal of Economics*. 1980, 82(4): 437-448.
28. *Suaugusiųjų švietimas Europoje: tendencijos ir problematika*. Europos suaugusiųjų švietimo asociacija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Vilnius, 2006
29. Tamošiūnas, T. ir kt. *Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30 tūkstančių) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai* (tyrimo ataskaita). Vilnius, 2004. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm>. [žiūrėta 2009-03-21].
30. Tamošiūnas, T. ir kt. *Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste* (tyrimo ataskaita). 2004. Vilnius: 45 <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm>. [žiūrėta 2009-03-12].
31. Tamošiūnas, T. ir kt. *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalų suaugusiųjų švietimą*. 2005. Vilnius: 67. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm> [žiūrėta 2009-03-01].
32. Tamošiūnas, T. Projektas: Suaugusiųjų švietimo plėtra savivaldybėse mažinant socialinę atskirtį ir regioninius skirtumus Lietuvoje įgyvendinamas 2008-2010 MVG ir tyrimų kontekste. <<http://projektas.lssic.lt/alevel/pictures/Dokumentai/panorama.ppt>> [žiūrėta 2009-03-01].
33. Tapper and Palfreyman. <<http://oxcheps.new.ox.ac.uk>>. [žiūrėta 2009-03-01].
34. Tuijnman A. *International Encyclopedia of Adult Education and Training*. 2nd edition. – Oxford: Pergamon, 1996.
35. University lifelong learning in the Bologna process: from Bergen to London and Beyond. A policy statement and proposal from EUCEN to promote university lifelong learning in the Bologna process. The European Association for University Lifelong Learning, 2005. http://www.eucen.org/PolicyStatementPaper05/BergenSynthesisvFinal_cover.pdf. [žiūrėta 2009-03-01]
36. Žemaitaitytė, I. *Neformalus suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2007.

THE PECULIARITIES OF ADULT EDUCATION SYSTEM IN LITHUANIA

Dr. Rita Aleknaitė-Bieliauskienė

Mykolas Romeris University

Summary

In this paper adult education (teaching and educating) system peculiarities in Lithuania is analyzed on the basis of theoretical research, philosophical reflections, and statistical data. Education of human resources becomes quite problematic in view of the actuality of critical thinking and concurrency, and a rapid transfer towards postindustrial socioeconomic development stage in the country. Only in totalitarian regime countries the autonomy of higher education is still linked to the educational stimuli of the intellectual society.

It is rather important to stress that studies are a necessary but not the main step towards a conscious cognition and understanding the necessity of lifelong learning. This article reveals some challenges, like creating human capital, ensuring the realization of the main lifelong learning tasks which are identified in the Government's strategy, etc.

The main tasks of adult education are identified in order to give meaning to the concept of lifelong learning.

Keywords: *Lifelong Learning*, intellectual capital, innovation policies, society, human capital, Lithuanian education strategy, formal, informal, self-directed learning.